

РЕГІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Любіцева О.О.,

*д. геогр. н., професор, завідувач кафедри країнознавства та туризму,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна,*

e-mail: loa13@ukr.net,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8508-9395>

Фахова спеціалізована вища освіта в галузі туризму в Україні почала формуватися з 1970-х рр. минулого століття на базі географічної університетської класичної освіти в Симферопольському (нині Таврійському національному університеті імені В.І. Вернадського) та Київському національному університеті імені Тараса Шевченка на «замовлення» новоствореного Українського бюро подорожей та екскурсій. З того часу і до початку 1990-х рр. велась підготовка «методистів-організаторів туристсько-екскурсійної роботи» як спеціалізація на кафедрі фізичної географії та охорони природи. Випускники йшли працювати методистами в методичні кабінети обласних і міських відділень Українського бюро подорожей і екскурсій, де розробляли і реалізовували по системі профспілок відповідний туристичний продукт. Продукт цей, відповідно центральних настанов, мав бути комплексним, тобто включати елементи активного туризму (найчастіше пішохідного або водного з урахуванням умов туристичного регіону) та пізнавальні екскурсії у поєднанні з оздоровленням, що передбачало нетривале перебування на курорті регіонального чи місцевого значення. Відповідно, підготовка майбутнього фахівця зосереджувалась переважно на вивченні ресурсів, особливостей організації спортивно-оздоровчих (активних) походів, розробці та проведенні екскурсій, що відповідало запитам того часу.

Але з кінця 1980-х рр. в суспільному житті позначились зміни, які й були зафіксовані в назві новоствореної 1990 р. на географічному факультету КНУ імені Тараса Шевченка кафедри країнознавства та туризму. Назва, запропонована першим завідувачем кафедри, нині професором Б. П. Яценком, поєднувала підходи географічного країнознавства з комплексного вивчення зарубіжних країн з практикою такого вивчення, якою вбачався туризм. Міжнародна спеціалізація в підготовці фахівців з туризму була орієнтована на в'їзний туризм, на створення туристичного продукту, здатного зацікавити іноземного туриста і, одночасно, задля проведення широкої просвітницької роботи серед співвітчизників, які вирішили здійснити подорож за кордон. Розвиток міжнародної складової туристичної діяльності ґрунтується на можливостях внутрішнього туризму, тому в практиці туризму важко розірвати міжнародний і внутрішній туризм, такий поділ є доволі штучним.

Протягом 1990-х рр. підготовку кадрів для туризму почали здійснювати багато київських закладів вищої освіти: Київський торговельно-економічний університет, Київський університет культури і мистецтв, Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова, наприклад. Почали відкривати таку спеціалізацію в межах своїх спеціальностей в інших університетських

центрах: в Одесі (Одеський економічний університет), Харкові (Харківський університет харчування і торгівлі), Донецьку (Донецький університет бізнесу), на Прикарпатті (Івано-Франківський університет нафти і газу). До кінця ХХ ст. кількість вишів з даного напрямку вже була понад 20.

Значний поштовх до розбудови туристичної освіти в країні надав прийнятий 2004 р. перший Галузевий стандарт вищої освіти України в галузі туризму, який став підґрунтям для надання туризму певного освітнього «статусу» – напрямку підготовки. Пізніше, з 2006 р., туризм втратив цей статус, став галуззю знань, а з 2009 р. – спеціальністю в структурі галузі знань 24 «Сфера обслуговування». До 2010 р. спостерігається стрімке зростання кількості вищих навчальних закладів, які розпочали підготовку фахівців з туризму: практично всі значні економічні, технологічні університети, частково – педагогічні. Певним поштовхом для відкриття нової спеціальності у ЗВО іншого профілю стало проведення в Україні ЄВРО-2012. З того часу і дотепер до туристичної освіти стали приєднуватися вузькоспеціалізовані ЗВО спортивного, аграрного, технічного профілю. Сьогодні чисельність ЗВО, які готують за спеціальністю 242 «туризм», становить 121 [1], а за профілем підготовки кадрів вони підрозділяються наступним чином: університети (як класичні, так і ті, що здійснюють комплексну підготовку фахівців, серед яких і новостворені у т.ч. й приватні) становлять 32%, університети економічного профілю – 18%, технологічні – 7%, педагогічні – 8%, гуманітарні – 11%, аграрні – 9%, спортивні – біля 2%, технічні – 13% [1]. Таким чином, якщо порівнювати з 2010 р., то фахова структура ЗВО, які готують кадри для туризму, урізноманітнілась. У цілому така структура ЗВО за профілем зберігається й в розрізі регіонів.

ЗВО, які займаються підготовкою кадрів для туризму, становлять майже п'яту частину (18,3%) від загальної чисельності ЗВО країни [2]. Це потужний не тільки освітній, а й науковий потенціал, який має бути використаний для розвитку туризму в регіонах. Туристична освіта і туристична наука розвиваються одночасно, тісно переплітаючись, спрямовані на дослідження туризму як феноменального явища сучасної цивілізації, яке ґрунтується на саморозвитку особистості. Чітка орієнтація на роботодавця є характерною рисою підготовки кадрів для туризму, про що свідчить залучення представників туристичного бізнесу до проведення виробничих практик, до навчального процесу як лекторів і як консультантів.

Потреби туристичної галузі, яка до пандемії розвивалась стабільними темпами, в кадровому забезпеченні також була стабільно зростаючою, що й обумовило зростання ліцензійного обсягу ЗВО за останні п'ять років (2016-2020 рр.) у понад 2 рази [2]. Особливо «приросли» Львівська, Дніпропетровська, Тернопільська, Миколаївська області (остання – за рахунок відкриття філій столичних університетів). В цілому зростання ліцензійних обсягів і відповідне зростання наборів на цю спеціальність корелювало з кількістю суб'єктів туристичної діяльності (туроператорів, турагентів, екскурсоводів) до пандемії [3]. Коронавірусна пандемія внесла значні корективи в наше життя в глобальному масштабі, позначившись на всіх

аспектах життєдіяльності. Санітарно-епідеміологічні обмеження, у першу чергу, торкнулись свободи пересування, підтвердивши постулат про залежність туризму як виду діяльності від багатьох як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. Падіння туристичної активності і криза туристичного бізнесу позначились і на виборі туризму як майбутньої професії: у 2020/2021 навчальному році набори на спеціальність 242 «Туризм» стрімко впали. Частково ще й тому, що бюджетних місць було виділено вкрай мало. У кризовий рік набори на I курс за нашою спеціальністю впали у всіх регіонах, оскільки пересічний обсяг бюджетної пропозиції коливався в межах 1-5 місць (за виключенням провідних класичних та економічних університетів) [2]. Тому загальний обсяг набору впав до 10-20 % від ліцензійного обсягу. Але при цьому контрактна форма майже у 6 разів перевищує бюджетну пропозицію, що дає нам, освітянам, надію на повернення популярності професії, оскільки вона залишається затребуваною серед абітурієнтів, незважаючи на важкі часи, які переживає туризм.

Саме в ці важкі часи підготовка кадрів для туризму мала б бути підтримана, зокрема, бюджетною пропозицією, оскільки зараховані зараз на I курс студенти стануть фахівцями саме наприкінці кризи, яка, за найбільш песимістичними прогнозами UNWTO, може затягнутися до 2023-2024 рр.

Пандемія, безумовно, позначиться в подальшому на всіх сторонах нашого життя і туризм не стане виключенням. Певні тенденції в його перебудові вже позначились (індивідуалізація подорожей, зростання самодіяльності в організації і використання індивідуального та маломісного транспорту, значна увага до безпеки тощо) і освіта (не тільки туристичний бізнес) має це врахувати при удосконаленні освітніх програм і навчальних планів.

Список використаних джерел:

1. Інформаційна система «Конкурс». URL: <https://www.vstup.info/2020/search-spec/s242.html>
2. Вступ.ОСВІТА.UA. URL: <https://vstup.osvita.ua/spec/1-0-0/>
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>